

SZABÓ ANDRÁS

A „Viszkis rabló” megítélése a közvéleményben és a médiában

The Perception of the “Whiskey Robber” in the Public Opinion and the Media

Abstract: The media tends to present an even more negative image of criminals than is warranted: they portray them in a worse light than warranted, their negative qualities are typically highlighted, and there is little or no mention of their attenuating circumstances.

In the light of the above, the story of the “Whiskey robber” is particularly interesting: a man accused of nearly fifty counts of armed robbery and other crimes was the hero of many people. A significant part of the people stood by Attila Ambrus even when he fled from the police; in fact, there were some who specifically supported him so that he would not be caught again after his escape in 1999. After his graduation, in addition to working as a ceramicist, he was also able to find a job in the media.

In my presentation, I examine what caused this particular “Attila Ambrus phenomenon”. Was the moral judgment of the actions he committed less clear than in other cases? Or should the answer be sought in the character of the perpetrator? I am looking for answers to these questions.

Keywords: Attila Ambrus, “Whiskey Robber”, public opinion, media, prevention

Összefoglaló: Általánosságban elmondható, hogy a média hajlamos még az indokoltnál is negatívabb képet mutatni a bűnelkövetőkről: még az indokoltnál is rosszabb színben tüntetik fel, jellemzően a negatív tulajdonságait emelik ki, mentő körülményeiről nem vagy alig esik szó, miközben a másik oldalon az áldozatnak pedig igyekeznek a védtelenségét kiemelni, a sértetti felelősség teljes figyelmen kívül hatásával. Ez az attitűd pedig rendszerint a közvéleményre is kihatással van, ami jelentősen megnehezíti azt, hogy egy súlyosabb bűncselekmény elkövetője a szabadulását követően vissza tudjon illeszkedni a társadalomba.

A fentiek tükrében különösen érdekes, hogy egy közel ötven rendbeli, fegyveresen elkövetett rablással és más bűncselekményekkel vádolt férfinnél mi váltotta ki a megszokottól teljesen eltérő reakciót a média és a közvélemény körében. Ambrus Attila esetében ugyanis pontosan ez történt: az emberek egy jelentős része már akkor is mellette állt, amikor a rendőrség elől menekült, sőt, voltak, akik kifejezetten azért szurkoltak, hogy az 1999-es szökése után ne kapják el őt ismételtelen. Az elfogását követően rengetegen sokallták azt a büntetést, amit kapott, szabadulása óta pedig – emellett, hogy keramikusként is tevékenykedik – közismert médiaszemélyiséggé is vált, aki számos (szórakoztató) televíziós műsorban is részt vett.

Előadásomban azt vizsgálom meg, hogy mi is okozta ezt a sajátos „Ambrus Attila-jelenséget”. Vajon az általa elkövetett cselekmények erkölcsi megítélése volt kevésbé egyértelmű, mint más esetekben? Vagy az elkövető jellemében, esetleg karakterében kell keresni a választ? Mi volt a társadalom véleménye a '90-es években a bankokról és a rendőrségről? Ez a megítélés befolyásolhatta a Viszkis rablóról kialakított képet? A prezentáció során sor

kerül néhány, az ügy kapcsán kevésbé vizsgált körülmény részletesebb elemzésére, valamint az események kriminálpszichológiai vizsgálatára is.

Kulcsszavak: Ambrus Attila, Viszkis, közvélemény, média, prevenció

1. Előszó

Ambrus Attila, vagyis a Viszkis rabló neve aligha ismeretlen az emberek számára. A Csíkszentlélekben született sportoló a rendszerváltást követő időszakban összesen 30 bankot, illetve postát rabolt ki, az így okozott kár meghaladta a 195 000 000 forintot.

De nem csak emiatt vált ismertté Ambrus Attila. Amellett, hogy a rendszerváltást követő időszak egyik leghosszabb ideig szabadlábon volt és személyiségét tekintve titokban maradt bűnelkövetőjéről beszélünk, még egy második cselekménnyel is ismertté vált: 1999 júliusában ugyanis megszökött a börtönből, ezzel pedig ismételten magára terelte mind a rendőrség, mind a média és a közvélemény figyelmét. Noha második elfogásáig már kevesebb mint 3 hónapot kellett várni, ebben az időszakban a már addig is meglévő népszerűsége kis túlzással az egekbe szökkent. Szabadulását követően pedig amellett, hogy a börtönben megtanult keramikus szakmával is elkezdte keresni a kenyerét, a médiában is el tudott helyezkedni.

Jogosan merül fel ugyanakkor a kérdés: egy olyan személy, akinek ilyen súlyos bűnlajstroma van, és a cselekményeit öncélúan követte el, miként válhatott mégis – bűnelkövetői mércével mérve – közönségkedvenc? Hogyan lehetséges az, hogy az az általános közhangulat, ami általában kifejezetten a börtönviselt emberek ellen van, és ami nagyon nehezé teszi a szabadult emberek számára az újrakezdést, ebben az esetben éppen az ellentétére fordult? Vajon a cselekményben található meg a válasz, vagy az elkövető személyében? Esetleg valami más, külső körülmény az, ami ezt befolyásolta? Ezekre a kérdésekre keresem a választ a következő tanulmányomban.

2. A közvélemény és a bűnözés viszonya

Nagy általánosságban elmondható, hogy a közvélemény meglehetősen negatív képpel rendelkezik a bűnelkövetők kapcsán. Ez részben a bűnözéstől és az áldozattá válástól való félelemből generálódik, részben pedig az üggyel kapcsolatban szerzett – valós vagy valótlan – információkból. Ami azonban tény, hogy az emberek nagyon sokszor valódi szörnyetegként értékelik a bűnelkövetőket, nem pedig olyan emberként, aki cselekedeteinek céljai és motivációi voltak.

Emellett általánosan kijelenthető, hogy a közvélemény a szankciók terén sem engedékeny. Kerezsi Klára felmérései szerint a lakosság jelentős része enyhének tartja

a magyar büntetőjogi gyakorlatot,¹ és ha az ember megfigyeli a közösségi médiát és a bűnügyi hírekről alkotott véleményt, egyértelmű, hogy a társadalmi elvárás a szigorú büntetőpolitika érvényesítése, ebben látják a prevenciót. Annak idején a helyreállító igazságszolgáltatási koncepciók egyik célja is az volt, hogy ezen a megítélésen változtasson, és a személyes találkozások révén meggyőzze az áldozatot és a szűkebb értelemben vett közösséget arról, hogy a bűnelkövető is ember, neki is vannak érzései, és ő is megbánhatja a tettét, ezért jár neki egy második esély.

Az ugyanakkor megfigyelhető tendencia, hogy a közvélemény érzékenysége az egyes bűncselekményeknél más és más. Általában jellemző, hogy az erőszakos, különösen az átlagot meghaladó szenvedéssel járó cselekmények sokkal gyakrabban lépik át a lakosság ingerküszöbét – még akkor is, ha mondjuk az áldozat egy állat –, mint egy vagyon elleni bűncselekmény, vagy akár egy nem az országos szintű politikusokat érintő hivatali vagy korrupciós bűncselekmény.

Viszonylag ritkán fordul elő, hogy a közvélemény szimpatizál egy bűnelkövetővel, és általában ennek nyomtatékos oka van. Ez számos alkalommal abból adódik, hogy az emberek az adott kontextusban egyetértenek az elkövetett cselekménnyel. Ennek egyik példája volt a Vajtai-ügy,² ahol bár a meggyborba tett fagyálló egy ember halálát okozta, mégis a közvélemény alapvetően a vádlott mellett állt, aki az ismétlődő lopások ellen próbált ily módon védekezni. De hasonlóan általában a bankrablót lelövő biztonsági őrkkel szemben is pozitív a közvélemény.

Máskor az elkövető vagy az áldozat személye az, ami miatt jobban tudnak az esettel azonosulni, és megbocsátóbbak az emberek. Ennek eklatáns példája Simek Kitty ügye, ahol a lány hányattatott sorsa és a bántalmazó nevelőapa életmódja az, ami – bár Kitty az egyik legsúlyosabb bűncselekményt, az előre kitervelt emberölést követte el – megértővé tette az emberek többségét.³ Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy ezek a körülmények ritkán járnak egyedül, legtöbbször több mentő körülmény együttes jelenléte az, ami az átlagostól eltérő közhangulatot okozza.

Az már vitatottabb kérdés, hogy vajon mennyiben befolyásolja az a közvéleményt, ha az elkövető egy ismert személy. Ezekben az esetekben az általános tapasztalat szerint inkább egy jóval nagyobb mértékű megosztottság a jellemző, ez a megosztottság azonban kétirányú: vannak, akik toleránsabbak az ismert terheltekkel szemben, mások pedig éppen ellenkezőleg, még szigorúbb eljárást és büntetést várnának el velük szemben. Az ismert emberek inkább azért vannak más helyzetben, mert nekik a legkisebb vétségük is jó eséllyel a média kereszttüzébe kerül.

1 KEREZSI Klára: *A közvélemény és a szakemberek a helyreállító igazságszolgáltatásról = A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében*, szerk. TAMÁSI Erzsébet, Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006, 16. <https://docplayer.hu/9052594-Tanulmanyok-dr-kerezsi-klara-a-kozvelemen-y-es-a-szakemberek-a-helyreallito-igazsagszolgalattasrol.html> (letöltés ideje: 2020. 04. 24.).

2 https://index.hu/belfold/leporolt_aktak/2021/11/10/a-vajtai-per-fagyallo-a-meggyborban/ (letöltés ideje: 2023. 09. 29.).

3 Erről az ügyről részletesebben ld. SZABÓ András: *Áldozatból bűnös? Bűnösből áldozat? A Simek Kitty-ügy tanulságai húsz év távlatából*, Erdélyi Jogélet, 2021/3, 115–124.

3. A média hatása a közvéleményre

Alapvetően elmondható, hogy a média és a tömegtájékoztatás szerepe a közvélemény kialakulásában óriási. Már a XIX. században Dicey egyértelmű álláspontja az volt, hogy „*az emberek által képviselt vélemények bármilyen fajtáját egy adott korban azoknak az előítéleteknek, meggyőződéseknek, érzelmeknek vagy feltevéseknek összessége irányítja, amelyet helyesebben egy korszak szellemének nevezhetnénk*”.⁴ Tehát a közvélemény nem az egyéni individuumok összessége, hanem egyfajta korszellem, illetve felülről is irányítható jelenségek leképeződése. Márpedig ma ilyen téren a legnagyobb befolyást a média jelenti.

A média pusztán a jelenlétével formálja a közvéleményt, már a szelekció terén is: mivel nem lehetséges minden bűntényről beszámolni még online felületen sem (nyomtatott felületen, illetve televízióban pedig még kevésbé), ezért már azzal, hogy egyes médiumok eldöntik, hogy mely híreket helyezik kirakatba, már befolyásolják az emberek gondolkodását, illetve a bűnözéstől való félelmet. Hiszen az embereknek arról alakul ki a véleménye, és attól fél, amiről információt szerez.

3.1. A média bűnözésről alkotott képe

Egyértelműen kijelenthető, hogy a média által alkotott kép soha nem kompatibilis a valós bűnözési képpel. Ugyanis a médiának bár funkciója a tájékoztatás, valójában számos más szempont is megjelenik az értékelésük során. Vári Vince az alábbi szelekciós tényezőket tartja relevánsnak:

1. Negatív hírek prioritása – a negatív hírek aránya rendszerint felülreprezentált.
2. Valóidejűség – mindig az aktuális hírek prioritása.
3. Váratlanság, szokatlanság – az átlagostól eltérő információknak van hírértéke.
4. Normasértés – átlagtól eltérő, deviáns viselkedés bemutatása.
5. Érintettség – olyan témák választása, amelyekben a többség érintett, vagy a többségre hatással van.
6. Érdekesség – az átlag fogyasztó számára érdekes, befogadható témák előtérbe helyezése; hosszú távon ez bulvárosodáshoz is vezet.⁵

Ennek is köszönhető az a jelenség, hogy amíg a gyakori előfordulású, ám kisebb súlyú bűncselekmények nem jelennek meg a tömegtájékoztatás során, addig a szenzációnak számító bűncselekmények aránya erőteljesen felülreprezentált.⁶ Erre egy nagyon szemléletes példa, hogy a TV2 *Tények* című műsorában egy év alatt közel 3000 bűncselekményt mutattak be, ami a teljes műsoridő 27,2%-a volt (és további 31% balesetekről szólt).⁷ Noha a rendszerváltást követő években még nem volt ennyire eltorzult ez az arány, a bűnesetek aránya mindig is felülreprezentált volt, sőt, rendszerint külön bűnügyi műsor foglalkozott csak ezzel a témával.

4 KULCSÁR Kálmán: *A közvélemény és a jog*, Jogtudományi Közlöny, 1961/5, 20.

5 VÁRI Vince: *A média és a rendőrség iránti bizalom*, Magyar Rendészet, 2016/4, 76–77.

6 KORINEK László: *Kriminológia*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 559.

7 BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KERESZSI Klára, LÉVAY Miklós: *Kriminológia*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2019, 405–406.

Ennek ugyanakkor az a következménye, hogy a súlyosabb bűncselekmények arányáról irreális képet nyújt a médiafogyasztók számára. Erre egy szemléletes példa Angliából: a British Crime Surves adatai szerint 2007-ben a bűncselekmények száma 10%-kal csökkent a 2006-os adatokhoz képest és 48%-kal az 1995-ös adatokhoz képest. Ugyanakkor egy empirikus felmérés során a lakosság 60%-a azt gondolta, hogy a bűnözés az elmúlt években emelkedett.⁸ Ennek a torzításnak pedig az is lehet a következménye, hogy megnöveli a rendőrséggel szembeni bizalmatlanságot, így pedig az ellenszenvet is.

3.2. A média által alkotott elkövetői kép

A média felelőssége nem csupán a megjelenő hírek kiválasztásában, hanem annak „tálalásában” is óriási: mivel a legtöbb ember rajtuk keresztül tájékozódik, ezért nagyon fontos, hogy minden esetről a lehető legrészletesebb és leghitelesebb tájékoztatást adják: amennyire lehetséges, bontsák ki az esemény hátterét, részletesen beszéljenek a háteréről, tárják a lakosság elé a bűncselekmény ténye mellett annak az okát, valamint a terhelnél megjelenő súlyosító és enyhítő körülményeket is. Valamint az is fontos lenne, hogy egy bírói ítéletnél is megértessék a lakossággal, hogy miért az az ítélet született, ami.

Sajnos ez a fajta objektivitás a legritkább esetben jellemző a tömegtájékoztatásra. A nézettségért és az olvasottságért való verseny arra készíti a hírportálokat, hogy krimiszerűen ábrázolják ezeket az eseteket. Ennek keretében pedig az elkövetőnek adják a „főgonosz” szerepét: jellemzően minden egyes súlyosító körülményt felnagyítanak, a mentő körülményeket elhallgatják, vagy jóval kevésbé jelentős színben tüntetik fel. A cikkek többsége leíró jelleget ölt: a bűncselekmények tényét írja le, és nem az okokat; az áldozatok esetleges felelősségéről vagy a megelőzés lehetőségéről szó sem esik.

Ha viszont az a cél, hogy az elkövetőt állítsák be pozitív színben, akkor ennek az ellenkezőjét láthatjuk: folyamatosan igyekeznek menteni az elkövetőt, tettére magyarázatot szolgáltatni, az áldozati felelősséget vagy az esetleges rendőri, eljárási szabályszegéseket felnagyítani.

Nagy általánosságban kijelenthető, hogy igazán objektív információval sajnos a média nagyon ritkán szolgál, így arra, hogy reális képet nyújtson akár a bűnözési tendenciákról, akár az egyes cselekményekről és elkövetőkről, nem alkalmas.

4. A Viszki rabló a közvélemény és a média szemében

4.1. Ambrus Attila cselekményei és azok leképeződése

Ambrus Attilával szemben végül 46 rendbeli, többségében fegyveresen elkövetett rablásért (ebből 30 volt ténylegesen a pénzintézetekkel szembeni, a maradék 16-ot a biztonsági őrök fegyverének elvételeért állapították meg), emellett fogolyszökés, rongálás és foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt ítélték 17 év szabadságvesztésre.

⁸ Uo., 418.

Ezek a cselekmények nyilvánvalóan nem olyanok, amelyek a közvélemény számára tolerálhatóak lennének, ugyanakkor nem is azok, amelyekre a leginkább érzékenyek. Ezzel együtt könnyedén belátható, önmagában az elkövetett bűncselekmények száma és súlya nem tenné indokolttá az iránta érzett szimpátiát.

Ami egy kicsit árnyalja a képet, az a rendszerváltás időszaka. A '90-es évek elején a piacgazdaságra való átállás, majd később a Bokros-csomagból származó infláció nagyon sokaknak okozott pénzügyi válságot. Emellett viszont a korabeli gazdasági bűncselekményekből és szürke zónában lévő cselekményekből – mint például az olajszőkítés vagy a privatizációs visszaélések – történő vagyonosodás és a következmények elmaradása egyértelműen kiváltotta az emberek elégedetlenségét a rendszer ellen, aminek jelen ügyre nézve több következménye is volt. Egyfelől a közvélemény szemében relativizálta Ambrus Attila tevékenységét („politikusok még ennél is többet lopnak”), másrészt egyfajta rendszerellenességnek vélték a cselekményét, amivel szimpatizáltak. Ebből alakult a Viszakisnek a modern kori Robin Hood-imázsa (ami, tegyük hozzá, nem volt egy valós kép, hiszen Ambrus a megszerzett pénzt egy az egyben magára költötte).

A kiszabott büntetés ugyancsak nem feltétlenül reflektált a közvélemény álláspontjára. Ambrus Attila a tettéért – azután, hogy az emberölési kísérletet végül nem állapították meg – maximum 20 év szabadságvesztés lehetett. A bíróság által kiszabott 17 év nagyon a felső határhoz közelítő büntetés, ami jogilag ugyan védhető, mégis kialakult egy olyan vélemény, hogy egy olyan ember kapott 17 évet, aki „nem bántott senkit”.

Ez a megközelítés azért két szempontból is vitatható. Egyrészt, a beszámolók szerint az utolsó néhány rablásnál már előfordult a túszejtés, valamint az is, hogy valakit megütött, illetve hogy menekülés közben lövéseket adott le. Másrészt, egy megtöltött, éles fegyverrel való fenyegetés és annak részegezése egy emberre szintén olyan traumát okozhat, amit csak nagyon nehezen dolgoz fel az áldozat, és ezt az érzést egész élete során végigkísér(het)i az ún. harmadlagos viktimizáció, vagyis az áldozattá válást követő biztonságérzet-romlás.⁹ Ez még abban az esetben is fennáll, ha maguknak a dolgozóknak és az ügyfeleknek anyagi káruk történetesen nem keletkezett. Az viszont tény, hogy olyan cselekménye nem volt, ami után – Ambrus Attila saját szavaival élve – mentőt vagy hulla szállítót kellett volna hívni.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a népszerűségét elsősorban nem ez utóbbi körülmény okozta, hiszen már az üldözésének időszakában is nagyon sokan kedvelték őt. Úgyhogy a büntetésről kialakított vélemény inkább csak következménye, és nem oka volt a Viszakis népszerűségének.

4.2. Az elkövető karaktere

Ami bizonyos, hogy Ambrus Attila személyisége az őt körülvéő kultusz kialakulásában nem, legfeljebb a fennmaradásában játszhatott szerepet. Hiszen egészen az első elfogásáig senki sem tudta, hogy konkrétan ki rejtőzik a Viszakis álcája mögött, az ismertséget a titokzatos alak szerezte meg.

9 BARABÁS A. Tünde: *Áldozatok és igazságszolgáltatás*, P-T Műhely Kft., Budapest, 2014, 8.

Az ugyanakkor megfigyelhető, hogy mialatt a média felkapta Ambrus tetteit, az általában ezzel járó negatív értékitélet elmaradt (sőt, a *Kriminális* című televíziós műsorban Juszt László egy alkalommal még egyenesen poén tárgyává is tette őt). Ez utóbbi a kreatív, leleményes karakter mellett azzal is magyarázható, hogy a kereskedelmi csatornák megjelenéséig (1998-ig) még kevésbé volt jellemző a médiára az a fajta negatív ábrázolás, ami manapság megjelenik.

Az elfogást követően pedig több tettevel is elnyerte a közvélemény szimpátiáját. Az egyik a hatóságokkal való együttműködés, az, hogy mindent beismert (olyan cselekményeket is, amiket egyébként kétséges, hogy bizonyíthatóan a terhére tudtak volna róni), illetve a végrehajtás során tanúsított magatartásával is, azzal, hogy szakmát tanult, és a szabadulást követően tisztességesen kezdett dolgozni. Mindezek ellenére valószínűsíthető, hogy maga a karakter csak kismértékben befolyásolta a róla kialakított közvéleményt.

4.3. Kik a „sértettek”?

Azt gondolom, hogy ez az a terület, ahol talán a legjobban meg lehet magyarázni annak a pozitív megítélésnek a hátterét, amit tapasztalhatunk. A Viszki rabló ugyebár „bankrabló”-ként került be a köztudatba. Ez pedig rögtön két aspektusból is érdekes. Egyrészt a cselekményeiben nem volt olyan emberi sértett, akivel lehetne azonosulni, hiszen a sértett végső soron egy bank vagy pénzintézet. A másik aspektus pedig maguknak a bankoknak a negatív megítélése.

A '90-es években egyértelmű volt a pénzintézetekkel szembeni negatív hangulat. Ezt csak fokozta, hogy a '90-es évek elején két jelentős bankbotrány is volt. Az egyik 1992-ben az Ybl Bank fizetéseképtelensége, míg a másik az Agrobank-botrány. A forgatókönyv mindkettő esetében hasonló: a betétesek pár nap alatt kivették a bankbetétjük jelentős részét, majd a bank vezetői ellen büntetőeljárás indult, de az eltűnt pénzt már nem lehetett visszaszerezni.¹⁰ Emiatt egy pénzintézetekkel szemben elkövetett bűncselekmény kevésbé lépte túl az emberek ingerküszöbét, mint egy konkrét személy kirablása.

Ezen kívül megemlítenéd, hogy a Viszki rabló tevékenységének volt egy másik, meglehetősen sajátos „sértettje”, konkrétan a rendőrség. Önmagában véve eléggé sokat rontott a rendőrség megítélésén az, hogy 27 bűncselekményt tudott valaki elkövetni, mielőtt elfogták volna, majd néhány hónappal később sikerült megszöknie.

Ugyanakkor a rendőrséggel szembeni közbizalom már Ambrus Attila megjelenése előtt sem volt túlságosan erőteljes. A rendszerváltás alatt, illetve az azt megelőző években a Rendőrségi Kutató Intézet empirikus vizsgálatai szerint általános volt az a vélekedés, hogy az egyenruha becsületét lejáratták a korábbi évtizedekben, az előítéletek differenciáltnak jelentkeznék, a személyes tapasztalatoknál pedig többet nyomnak a latba a tévhitek, a mítoszok, illetve a média által sugárzott kép.¹¹

Tehát a rendszerváltást követően a rendőrségnek egy több évtizedes bizalmatlanság ledolgozása vált a feladatává, ami eleve nem egy olyan folyamat, amit néhány év

10 Diós Erzsébet: *Bankcsődök és bankárpercek: Bankbukások története tanulságokkal*, OKRI Szemle, 2009, 82.

11 KORINEK László: *Bűnözési elméletek*, Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2006, 131–132.

alatt meg lehet tenni, mindezt úgy, hogy akkoriban robbant a „bűnözésbomba”, ami párhuzamosan jelentkezett a korábbi bűnüldözési gyakorlat tehetetlenségével. A bűnözés progresszív növekedése egyébként nem elszigetelt, hanem világméretű, globális jelenség volt, amelyet a szocializmus addig féken tartott.¹²

Ettől függetlenül volt némi javulás a rendőrség megítélésében (leginkább annak köszönhetően, hogy a hirtelen megnövekedett bűnözés és a taxisblokádnak ellenére nem történt drasztikusabb cselekmény a rendőrség részéről), ugyanakkor túl nagy mértékben nem sikerült javítani ezen, aminek számos oka van.

Finszter Géza szerint a rendszerváltás után nem jelölték ki korrekt módon a rendészet helyét az államszervezetben, elmaradt a korszerűsítés, háttérbe szorult a bűnmegelőzés, nem támogatták a kutatásokat.¹³ 1994-ben ugyan hatályba lépett az új törvény, mely a rendőrségi hatásköröket részletesen kibontotta, és a tevékenységét a korábbiaknál jóval átfogóbban szabályozta, ugyanakkor a szervezet jogállásán és a belső katonai viszonyokon mindez nem változtatott.¹⁴ Ezáltal pedig a rendőrség még mindig bűnüldöző szervként maradt meg a köztudatban, amelynek a megítélése továbbra sem volt pozitív.

Ráadásul a hatékonysága is kérdőjeles volt. Hangsúlyozom, mindez nem feltétlenül objektív statisztikák alapján alakult ki. Már csak azért sem, mert a rendőrségi hatékonyságmérés a '90-es években még nagyon a bűnfelderítési statisztikákra épült, ugyanakkor hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a rendőri szervek szakmai eredményességének megítélésére használt átlagos nyomozás- és felderítéseredményességi mutató alkalmatlan az adott szerv tényleges eredményességének mérésére.¹⁵ Ezen túlmenően az sem hagyható figyelmen kívül, hogy – mégha a statisztikai mérések tökéletesek is – a statisztikai alapú eredményességmérés a lakosság bizalmával és szubjektív biztonságérzetével nincs összhangban.¹⁶

Nem javított a rendőrség megítélésén az sem, hogy a rendszerváltás után nem igazán törekedtek a lakossággal való jó kommunikációra, illetve imázsépítésre. Hiába jött létre a kommunikációs igazgatóság az Országos Rendőr-főkapitányságon, és hangolták össze a belső kommunikációs rendszert, a rendőrség továbbra sem tudta egységesen

12 VÁRI Vince: *A magyar rendőrség szervezeti hatékonyságmérése, avagy a statisztikai szemlélet csapdái*, GlobeEdit, 2022, 7.

13 FINSZTER Géza: *Közbiztonsági stratégia, kriminálpolitika, rendőrség*, Belügyi Szemle, 1995/6, 14–15.

14 KORINEK: *Kriminológia...*, i. m., 559.

15 VÁRI: *A magyar rendőrség...*, i. m., 175.

16 Ehhez ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy a statisztikaalapú megközelítés nem kizárólag a magyar rendőrség esetében volt megfigyelhető: a '90-es években szinte egész Európában ez a felfogás volt jellemző a rendőrségekre. Angliában és Walesben is csupán az ezredfordulót követően kezdtek foglalkozni ezzel a kérdéskörrel, és indították el a Pilot-projektek formájában a Nemzeti Megnyugtató Rendőrség Programot, melynek fő céljai között szerepelt a bűnözéstől való félelem csökkentése és a rendőrség iránti bizalom növekedése. Látható tehát, hogy a '90-es években még nálunk fejlettebb országokban sem szakítottak a statisztikaelvű eredményességvizsgálattal, a magyar rendőrség pedig ekkor még alig szabadult ki a korábbi szocialista kötelekéből. Erről részletesebben: KORINEK László: *Paradoxonok a Kriminológiában*, Orac Kiadó, Budapest, 2023, 160–161.

meghatározni saját kommunikációs profilját.¹⁷ Ahogyan arról Fenyvesi Csaba is írt, szüksége van a rendőrségnek is a reklámra, hogy a „fogyasztó” pontos képet kapjon a rendőri tevékenységről, illetve a társadalom véleménye is eljusson a rendőrséghez.¹⁸ Ez a '90-es években még nem volt jellemző. Így még jobban ki voltak szolgáltatva a médianak, aminek viszont fontosabb volt a hírek eladása, mint az, hogy a rendőrséget pozitív színben tüntesse fel.

Az Ambrus Attila-ügy pedig úgy tűnt, hogy igazolja azokat az állításokat, amelyek a rendőrség vélt inkompetenciájáról szóltak. Hiszen adott volt egy súlyos bűncselekményeket elkövető személy, akivel a rendőrség sokáig nem tudott mit kezdeni, és csak nagyon nehezen, egy bűntársa vallomásával sikerült elkapni,¹⁹ majd ezután nem sokkal megszökik a börtönből. Ez erősítette a sztereotípiákat, növelte a bizalmatlanságot, és kifejezetten pozitív élményt nyújtott azok számára, akik korábban sem kedvelték a rendőrséget.

A Viszki szökése után a lakosság köréből rengetegen vélekedtek úgy, hogy kifejezetten azt remélik, hogy nem kapják el őt újra (ilyen tartalmú pólók és más termékek is készültek). Ugyanakkor a fentiek alapján vélelmezhető egyfajta „ellendrukker-attitűd”: igazából nem a Viszki-nek szurkoltak, hanem a rendőrség kudarcát akarták látni. És a rendőrség ellenfele ekkor épp Ambrus Attila volt.

5. Elfogadható-e a közéleti szereplés?

Ambrus Attila a börtönévei során, illetve azt követően is a közbeszéd tárgya maradt. A börtönben is több interjút készítettek vele, gyakran mesélt arról, hogy leérettségizett, szakmát tanul, és hogy miként képzei el a szabadulás utáni életét. Ilyen szempontból kifejezetten hasznos karakter lett a büntetés-végrehajtás számára is, hiszen egy igazán jó pozitív példává vált: valakivé, aki részt vett az integrációs programokban, tanult, szakmát szerzett, és reménykedve tekint a jövőbe a börtönben eltöltött 12 év után.

Ugyanakkor a szabadulását követően nem csupán a kerámiamesterség révén maradt ismert. Számos televíziós bulvárműsorban is részt vett, és 2017-ben még film is készült a tevékenységéről. Ezek fogadtatása azonban már ambivalens volt a közvélemény részéről.

Személy szerint nem tartom aggályosnak, ha valaki a médiában mesél prevenció célból a korábbi életéről, ha ez segít abban, hogy embereket visszatartsa a bűnözéstől,

17 VÁRI: *A média és a rendőrség...*, i. m., 81.

18 FENYVESI Csaba: *Rendőrség és marketing*, Carbocomp Kft., Pécs, 1994, 24.

19 Csupán érdekességként: a legelterjedtebb teória Ambrus Attila elkapásáról az, hogy a bűntársával, Orbán Gáborral az volt a megállapodás, hogy ha valamelyiküket elkapják, a másik 3 órán keresztül nem mond semmit, ami elég, hogy a társa elmeneküljön az országból. Orbán Gábor viszont korábban megtört. A könyvében viszont azt írja, hogy valójában Ambrus az elkapását követően 3,5 órát töltött még az országban, ez vezetett az elfogásához, és Ambrus azért hibáztatja őt, hogy az imázsát fenntartsa. Erről részletesebben ld. ORBÁN Gábor: *A Viszki és Én*, Atlantic Press Kiadó, Budapest, 2016, 178–179.

tegye meg! Ami viszont nálam átlépi a határt, az a különböző celebműsorokban való részvétel. Ezzel két súlyos probléma van. Az egyik, hogy ez pont azzal a céllal teljesen ellentétes, hogy ő új ember akar lenni. Ugyanis minden eladhatósága ellenére Ambrus Attila, az egykori jégkorongozó soha nem kerülhetne be ilyen műsorokba. Ambrus Attila, a kerámiamester szintén nem szerepelhetne ilyen műsorokban. Ide kizárólag Ambrus Attila, az egykori bankrabló kell! Ezek a műsorok mindig az ő bűnözői múltjára tekintettel fogják őt alkalmazni, és ez folyamatosan megmarad a közvéleményben.

A másik probléma, hogy ez a generálprevenciónak is ellentart. Ugyanis azt az üzenetet hordozza magában, hogy akár egykoron börtönviselt személy is lehet ma Magyarországon tévésztár, és ami a legrosszabb, hogy mindez a bűnözői múltjára való tekintettel történhet meg. Itt ugyanis nem arról van szó, mint más, szabadságvesztésre ítélt médiaszemélyeknél, hogy már a büntetésüket megelőzően ismertek voltak, és később visszakerültek egy hasonló státuszba, mint amiben korábban voltak. Ambrus egy olyan státuszba került ezen műsorok által, ami magasabb, mint ahol a börtönévei előtt állt, és mindezt legalább részben a bűncselekményei miatt érte el. Ez pedig meglátásom szerint aggályos.

6. Zárógondolatok

Hogy mitől válhat egy bűnelkövető népszerűvé az emberek szemében, továbbra sem egyértelmű. Ugyanakkor a Viszkis rabló esete talán az egyetlen a rendszerváltást követő Magyarországon, amikor ez a fajta ismertség és népszerűség nem amiatt történt, mert a cselekménnyel tudott azonosulni a közvélemény.

Ambrus Attilánál ezt a cselekményekhez kapcsolódó egyéb körülmények alakították is. Egy olyan időszakban követte el a bűncselekményeit, amikor a pénzintézetek, a rendőrség, sőt az egész rendszer elleni negatív közvélemény elfogadhatóvá tették sokak szemében a vétkeiket. Egy olyan időszakban követte el a bűncselekményeit, amikor a média már erősen felülreprezentáltan foglalkozott bűncselekményekkel, ám az a fajta, nagyon negatív színben feltűnítő attitűd, ami a mai médiára még jellemző, nem volt meg. És egy olyan időszakban követte el a bűncselekményeit, amikor még a rendőrség – sem humán, sem technológiai szempontból – nem állt teljesen készen egy ilyen típusú bűncselekmény-sorozatra (legalábbis a kezdeti időszakban még biztosan nem). Ezen túlmenően egy olyan korszakról van szó, ahol a pénzintézetek biztonsági rendszerei még gyerekcipőben jártak, sok helyen egyáltalán nem létezett vagy nem volt működtetve a megfelelő biztonsági berendezés. Ambrus Attila egy 2017-es interjújában maga is beismerte, hogy annyira megnőtt a bankok biztonsága és a rendőrség reakcióideje, hogy „ma már csak az megy be a bankba, aki öngyilkos akar lenni”.²⁰

Mondhatjuk tehát, hogy azt, ami történt, jelen esetben nagymértékben befolyásolta az adott korszak is. Nagyon valószínű, hogy ha Ambrus Attila egy évtizeddel korábban vagy később kezdi meg a bűncselekmény-sorozatát, akkor ez a mai népszerűség nem

lenne meg. A '80-as években még nem kapta volna fel ilyen mértékben a média, a 2000-es évek elején pedig valószínűleg már nem tudott volna ilyen hosszú rablássorozatot végrehajtani. És ehhez a körülményhez jött még hozzá az a karakter, ami eladhatóvá tette őt mind a közvélemény, mind a média számára.

Van azonban egy másik aspektus is, ami mellett nem mehetünk el, ha erről az ügyről beszélünk: ez pedig a megbocsátás. Ambrus Attilának a szabadulása után jóval kevésbé kellett szembenéznie azzal a negatív visszacsatolással, ami a legtöbb szabadságvesztésből szabadult embernél megjelenik. Ennek két oka is van: egyrészt az, hogy már a büntetésének megkezdése előtt népszerűvé vált, a másik pedig, hogy a börtönben tanúsított viselkedésével és hozzáállásával ő maga is tett ezért.

Ilyen szempontból pedig igenis szolgálhat egyfajta pozitív példaként: tett azért, hogy a szabadulását követően legyen rendes szakmája és tisztességes életet éljen, és ez meg is történt. Ez pedig fontos tanulság lehet más, szabadulás előtt álló személyeknek. Ha más miatt nem is, emiatt van létjogosultsága annak, hogy ő a mai napig eljut széles tömegekhez.

Irodalomjegyzék

1. BARABÁS A. Tünde: *Áldozatok és igazságszolgáltatás*, P-T Műhely Kft., Budapest, 2014.
2. BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, LÉVAY Miklós: *Kriminológia*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2019.
3. DIÓS Erzsébet: *Bankcsődök és bankárpercek: Bankbukások története tanulságokkal*, OKRI Szemle, 2009.
4. FENYVESI Csaba: *Rendőrség és marketing*, Carbocomp Kft., Pécs, 1994.
5. FINSZTER Géza: *Közbiztonsági stratégia, kriminálpolitika, rendőrség*, Belügyi Szemle, 1995/6.
6. GYURICZA Péter, KARDOS Ernő: *A Viszki igaz története napjainkig*, Kossuth Kiadó, 2017.
7. KEREZSI Klára: *A közvélemény és a szakemberek a helyreállító igazságszolgáltatásról = A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében*, szerk. TAMÁSI Erzsébet, Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006, 16. <https://docplayer.hu/9052594-Tanulmányok-dr-kerezsi-klara-a-kozvelemeny-es-a-szakemberek-a-helyreallito-igazsagszolgalatasrol.html> (letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
8. KORINEK László: *Bűnözési elméletek*, Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2006.
9. KORINEK László: *Kriminológia*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
10. KORINEK László: *Paradoxonok a Kriminológiában*, Orac Kiadó, Budapest, 2023.
11. KULCSÁR Kálmán: *A közvélemény és a jog*, Jogtudományi Közlöny, 1961/5.
12. ORBÁN Gábor: *A Viszki és Én*, Atlantic Press Kiadó, Budapest, 2016.
13. SZABÓ András: *Áldozatból bűnös? Bűnösből áldozat? A Simek Kitty-ügy tanulságai húsz év távlatából*, Erdélyi Jogélet, 2021/3.
14. VÁRI Vince: *A magyar rendőrség szervezeti hatékonyságmérése, avagy a statisztikai szemlélet csapdái*, GlobeEdit, 2022.
15. VÁRI Vince: *A média és a rendőrség iránti bizalom*, Magyar Rendészet, 2016/4.